

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Lucae Opalenii. Marsalci Curiae Regni Poloniae. Seu
(Anagrammatice.) Pauli Næoceli De Officiis Libri Tres**

Opaliński, Łukasz

Amsterdami, 1668

Caput III. De [...]: seu exercitio Virtutum, tertia parte Probitatis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46825](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46825)

C A P U T I I I.

De ευαγγελία: seu exercitio Virtutum,
 tertia parte Probitatis.

Q Uemadmodum illa, quæ colore & succo medicata esse velis; primùm munda reddere; deinde, quò faciliùs humorem imbibant; variè præparare; postremò madefacere etiam, aut intingere oportet; Ita animus humanus, per *αἴνα*. Fugam *μαρτυρίαν*, purus, per *μετριοπάθειαν* aptus, vitiorū. tandem ut habitum acquirat; & velut succo affectuū cum imbibat virtutum; tingendus: aut moderationem, potiùs imbuendus est, salutaribus præceptis: è quibus prodibit hæc, quam tertiam partem Probitatis feci, *ευαγγελία*: seu exactum Virtutum exercitium. Inspiciemus ergo hoc capite officia ejus: & *Tripartita hujus divisio.* primùm dicam; *Quid sit virtus.* deinde, *Qualis esse debeat.* Tertiò, *Quomodo & unde insit* homini. Hæc verò singula, compendio. Et magis opinor ex naturâ rei, quam receptâ methodo, & præscripto Scholæ.

PARS CAPITIS PRIMA:

Quid sit Virtus, ostensum: ejusque & Unitas, & Partitio.

A Definitione ut incipiam; *Virtus, est perfecta in homine ratio, in habitum versa, actus ejus dirigens.* Ratio inquam per-

*Et explicatur***Rationale.***In quo consistat.**Ut efficiat Constantem.**Convenienter vivere: seu uniformi ratione.**Sapienter.*

perfecta, quæ à Deo illustrata, ac directata, principium est ejus, quod homo quâ est rationalis, agit: idque per ἡγεμόνων illud, Stoicis nominatum, quod Seneca Principale, Cicero Principatum vertit: ist est, partem animæ præcipuam, in quâ λογισμὸς residet. Cujus est dominari, & imperare, omnibus Animæ facultatibus. Et in memoriâ quidem, ratio hæc, ut consummata fit; vidtrix esse debet, mutabilitatis: quâ non constat sibi homo: fines varios proponendo: Ignorantiæ in Intellectu, quâ à vero aberrat, & opinatur: Pravitatis in voluntate, quâ in malum labitur; appetitione: Effectrix verò τὸ ὁμολογίας, &, ut ita dicam, uniformitatis: τὸ γνώσεσθαι, seu veræ cognitionis: denique τὸ ἀγαθωσύνης, id est rectissimæ bonitatis. Quæ tria, eum efficiunt, Cogitatione, Verbo, Opere, Constantem: Sapientem: Sanctum. Et primùm oportet ὁμολογεμενῶς ζῆν, quod summum bonum homini, quidam posuere. Id verò est, *semper unum velle.* Nec opus est exceptione uti: ut *bonum* nempe sit, quod velis: cùm non possit cuiquam semper idem placere nisi bonum. Itaque unum est necessarium: Sed quoniam non potest appeti unum, nisi *ejus* contingat notitia; & ignoti nulla sit cupido; Ideo, si vis eadem semper velle; vera etiam, seu cognita, oportet velis. *Necessa-*

Necessaria ergo erit & cognitio: unde Cogni-
quispiam dixit, γνώσιν τελειότητα εἶναι. Po-
stremò, appetere, & nosse non sufficit; perfecti-
nisi etiam apprehendas: id verò fit san-
ctitate. *Sanctum*

Ex triplici hac parte, mira prodit *ἑνωσις* Unitas
virtutis. Una enim est ratio recta: & , seu unio;
quæ in illa enumeravi tria; quia singula *ἑνὴ* una vir-
per se, id est in monade separata, existere *tus.*
nequeunt; quin contineant in se, duo re-
liqua; ideo ex illis, miro modo unita exi-
stet virtus: quam seu Sapientiam, seu
Prudentiam, nominare licet: normam
nempe & regulam, ejus habitus; qui na-
turæ humanæ, prout rationis incorruptæ
est, convenit. Hæc est velut fons, & ra-
dix, omnis bonæ actionis & Virtutis.

Quæ etsi origine una sit: distingui ta- *A triplici*
men trifariam; & potest, & solet: non in *tamen*
se tantum, prout ostendi: sed à Materiâ *Materia,*
etiam, & à rebus, quarum rectum usum *triplex.*
præcipit, ac exequitur: & quarum trip-
lex velut classis est. Partim enim corpus
spectant: vel ad usum vertendæ modera- *Circa Cor-*
tum, vel abjiciendæ omninò: circa quas *pus Tem-*
occupatur *Temperantia,* opposita nempe *perantia.*
Concupiscentiæ carnis: Partim, velut extra *Circa ex-*
nos sunt: possidendæ, vel alteri tribuen- *terna Ju-*
stitiæ: *stitia.* quas disponit, distribuit, ordinatquè
Fustitia: quæ concupiscentiæ oculorum con-
traria: Partim denique, ad Animum per-
tinent:

Circa ani- continent: vincendæ, regendæ ac continen-
mum oc- dæ: quibus debetur *Fortitudo: quæ vitæ*
eupatur *superbiam*, prout ostendam, *vincit: fræ-*
Fortitu- nat: ac continet. Itaque tres istæ, ex trip-
*do.*plici classe rerum, Cardinales, ut vocant
 Scholæ, virtutes erunt. (*Prudentiam si*
excipias; quæ communis, una, & Univer-
salis:) ad quas reliquæ, prout ostendam,
 referuntur. De quibus *Quid, & Quot*
 sint, dixisse hæc pauca sufficiat. Patescet
 verò id meliùs, in hoc qui sequitur Para-
 grapho.

PARS CAPITIS ALTERA.

Monstratur, Qualis esse debeat Virtus: &
præmissa Prudentiæ vberiori notione; mo-
nitisque ejus; singulæ, prout tributæ sunt,
explicantur.

Pruden- **P** *ziaz virtu-* *tes regit.* *Prudentiam, ex divisione Virtutum*
 excerpfi: ac separavi: velut universa-
 lem omnium Directricem: ideoquè non
 aliam illi assigno definitionem: quam quâ
 Virtutem definivi. *Est nempe illa, ve-*
lut specimen quoddam, ac imago, divinæ il-
lius Sipientiæ; quæ una, simplici, æterna-
què contemplatione, in omnibus verum vidit,
novit, & per quam bene omnia fecit. Hanc
 si homo sibi convenientem, & analogam
 haberet omnino veram regulam: ac nor-
 mam omnis actionis: mensuramquè im-
 plendi

plendi officii. Sed difficilis & ardua, plures ob causas: nempe partim propter imbecillitatem animi humani: cuius iudicium, & primigenia labe infectum, & consuetudine corruptum: Partim propter res ipsas: quarum natura proprietatibus abditæ, copia prope infinita, circumstantiis singularibus variabilis.

Etsi verò in tanta difficultate; tamen habenda, & comparanda est. Unde autem? Facilis & (ut loquimur) adæquata responsio erit: à DEO: qui totus mens, & ratio, & intelligentia. Apud ipsum (ut Job inquit;) Sapiencia: & (ut Salomon;) Dominus possedit illam, antequam quidquam faceret. Unde non adventitiam, & à rerum cognitione haustam habet: sed omnium effectricem, atquè causam: ipsam verò à se ortam, in se permanentem, & purum actum, non *δυναμιν*, sed *ἐστίαν*. Solus autem cùm habeat; solus etiam & conferre potest: uti & naturæ Author: & gratiæ. In illâ, ingenium docile, & iudicium perspicax, largitur: in hac, auxilia illuminationis: Sed quia separatim agam, unde insit homini virtus, eamquè à prima causa derivabo: nunc è secundis & proximis; pono primùm, *Doctrinam*. Etenim illa nihil aliud est; quàm *benè intellectarum rerum, in memoria conditorium quoddam*: quo cùm volumus, depromimus, quæ usui

*Cur sit
difficilis*

*Habenda
tamen
primùm
à Deo.*

*Potentiam.
essentiã.*

*A quo dotes
naturæ & gratiæ.*

*Habenda
à doctrina*

usui esse possunt, *ad similia ex similibus* dijudicanda. Unde, qui non modo plura, sed quod multò majus est, benè cognita recondidit; faciliùs patet, habebitquè ad manum: quibus utatur. Nisi quod à Doctrina sola, generalia tantùm præcepta petantur: quæ nisi exactum iudicium particularibus aptet; sæpiùs error subrepet: nasceturquè superba ac pertinax opinio. Unde necesse est; ut *usus* quoquè accedat, alter velut *Prudentiæ parens*: & qui, Doctrinæ, ut ita dicam, promus condus est: experimento docens, aut monstrans potiùs singularia: circa quæ Prudentia præcipuè occupatur: Hæc verò tria; Nempe, Dei munere *natura apta, doctrina seria, & usus* denique si adsint; & in unum convenient; tum demum firmam certamquè *Prudentiam* facient.

Ejus energia.
In contemplatione.
Actione.
Facto.

Cujus vis & energia cernitur, partim cùm *contemplatur*: partim cùm *agit*: partim cùm *facit*. Contemplatio, est visio quædam, seu *intuitus veri*: isquè non illus, deceptusquè. Actio est, ex ista notione *dictamen animi, quomodo se gerat, implendo* quod naturâ tenetur. Factum seu *efficientia*, ejusdem animi velut externum opus, quod, in quovis negotio benè peracto, cernitur.

Duo prima ad *Sapientiam* spectant: Hoc
po-

postremum propriè *Prudentiam* esse vo-
lunt. Quod: quia ad officia quæ ducimus,
magis pertinere videtur, ideò paulo dili-
gentiùs explicandum est. Primùm igitur *Hujus*
quod *Prudentia* facit, est, *Consultatio*: *postremi*
quæ *quid agendum omittendumvè sit*; quæ- *prima*
rit: & variè indagat. Cui propria *sollertia* *sultatio.*
seu sagacitas: ea enim modum & media
adinvenire studet, vel expediendi negotii,
vel omittendi. Altera pars est, *Sententia*: *Alteri*
quæ directo quodam iudicii dictamine, *Sententia.*
quod consultatio quæfiverat, & sollerter
adinvenerat, *decernit*: & rationibus appa-
rentibus rejectis, *unum certumque quid sta-*
tuit. Illi annexa *providentia*, & *considera-*
tio eventus secuturi. Etsi enim iste incer-
tus; attamen exacta prudentia, ut pluri-
mum illum conjicit: & assequitur. Un-
de non malè illam, *Divinationem* vocat
quispiam: Certiorem utique ex causis,
quàm ex astris. Tertia pars est *Executio*: *Tertia*
quæ id, quod consultum constitutumquè *executio.*
est, effectum reddit. Huic propria *cir-*
cumspectio: quæ circumstantias negotii vi-
det: & aut cavet, & evitat impedimenta:
aut subita casuum, quà potest emendat.
Hæc de Prudentia abstractè, & generaliter.

Cæterùm, præcipuum, potissimum- *Munus*
què quod ab illa ducitur, officium est: *præcipuū*
certum *vite statum eligere*. Cujus etsi *prudentis,*
varia sit fors, atque conditio: tamen ad *vite genus*
eligere. *eligere.*
tria

*Quod
triplex.*

tria summa genera, non incommodè referri solet. Primum est: *quietum*, & à negotiis subductum: *Actuosum* alterum: Tertium, *mixtum*: & ex utroque temperatum. De singulis dictamina quædam prudentiæ, non abs re erit subjungere.

*Quietum
sine desi-
dia.*

In primo igitur vivendi genere, *vitan-
da est improba Syren, desidia*: quæ invisa primùm; ut ille ait; postremò amatur: Prono in eam ingenio humano; dum sæpè *amore quietis, torpet*. Exercendum itaque est, etiam in otio: ubi occupatio esse solet, cognitionis, & doctrinæ. In ea verò cavendum: ne nimiam curam in res minutas, subtiles, non necessarias, vanas denique impendamus. Talibus enim abduci, contra officium est: & ineptiis istis, animum ad majora natum,

*Literas
tractat
serias.**Cum mo-
do.*

detinere; indignum. Philologia igitur, & *literæ*, quas liberales vocant, *cum modo habendæ* sunt. *Nimia enim horum consecratio, ut plurimum molestos, verbosos, intempestivos, sibi placentes, id est imprudentes*

Et sine.

facit. Immodè etiam *habendæ certo sine*: & omnis ejusmodi opera, in rerum utilium studio, & usu vitæ, collocanda. Quamvis, & mira abditaquè naturæ scrutari; ne tanta Dei opera sine teste sint; & ut

*Magis
verò stu-
dium Sa-
pientis.*

Authoris admiratio juxta, ac veneratio, mentibus nostris imprimatur; laudabile. Sed in hoc vitæ genere, præstantissimum, longe-

longequè pulcherrimum est studium, veræ
 Sapientiæ, quæ finem hominis quærit:
 videt: ad illum vera media eligit: adim-
 pletque: latentem veritatem eruit: *opi-
 nionem & opinionem omnem tollit*: & de-
 nique animum purum ac insontem Deo
 dedit, consecratquè. Et præterea, ut alii
 idem faciant; sæpè salutaribus scriptis
 monet. Hoc est profectò, eximium in
 otio negotium: hoc est consummatissimæ
 actionis officium. Hoc est denique quod
 Dominus porrò unum dixit esse necessa-
 rium. Quod homo, primâ sui origine,
 purus nempe & innocens, solum unicum-
 què curasset: quod nunc dum gratia frui-
 tur, solum implere studet: & quod olim
 in gloria plenè & continuò exercebit: at-
 que hoc unum perpetuò aget. Id verò, *A Deo*
 dum hîc vivimus, ut exactè fiat: & ne *illustratè*
 mens illusa vegetur; alliganda Deo est:
 & insistendum pressè illis, per quæ se
 Deus nobis aperuit. Sed hoc in libro ter-
 tio, qui de Pietate, id est vera ac unica
 Sapiencia, uberiùs dicitur.

Sequitur *genus vitæ* alterum: nempe
Actuosum: quod propriè negotio, ope-
 râ, labore, constat: & quod adminiculo *Alterum*
 corporis, & rerum externarum impletur. *vita ge-
 nus A-
 ctuosum.*
 Hoc, eò præstantius est, quò magis ab
 animo ortum sumit: & ad illum refertur:
 eò verò vilius, quò corpus magis, & ex-
 ter-

Laudabiliter Reipub. impenditur.

terna spectat. Inter actiones, quæ multum trahunt ab animo, eminent illæ quæ Reipub., & Civitati, bono Communitatis Societatisque impenduntur: sive pace, sive bello. Tales, splendidæ profectò, magnanimæ, & quæ dotibus ingenii judicii que velut animantur: ostenduntque, non nobis nos tantùm natos esse: ortusque nostri patriam, & quæ hoc vinculo continentur participes esse debere. Proficua verò etiam, maximè Societati, humanæ: si præsertim exactè, ambitione & Avaritia procul, impleantur: Bonumque iis, & salus patriæ, suprema lex sit.

Vita necessitatibus servit.

Illæ autem Actiones, quæ necessitatibus vitæ præsentis consulunt, iisque parandis acquirendisque impenduntur; aut ad *Agriculturam*, aut ad *Mercaturam*, aut ad *Opi-*

In Agricultura: que ingenua.

Mercatura: non semper vilis.

ficia referri solent. Agricultura, duarum, quæ sequuntur, optima: uberrima: quippe, ingenua: innocens: & quæ non alia est magis libera: & vitio carens: ritusque meliùs vita quæ prisca colat. Mercatura, si copiosa; & ampla; non illaudata. Nam commercio gentes sociat: & subvenit communibus commodis: efficitque, ut quod uspiam est, apud nos natum esse videatur. Si tenuis, & *propolarum*; indigna honesto viro: nihil enim proficit, (ut inquit Cicero loco hoc, quem totum ex illo haurio) nisi admodum mentiatur. Opi-
ficia

ficia denique, si multum habeant ingenii *Opificiū*
 & utilitatis, in publicum; non indigna. *haud di-*
 In vili autem & abjecta re, occupata, uti *gnum.*
 & operæ, quibus exigua merces est aucto-
 ramentum servitutis, aliique illiberales
 questus, nihil profectò possunt habere
 ingenui.

Tertium *vita genus*, è duobus primis *Tertium*
compositum, perfectissimum existimo: na- *vita ge-*
 turæque nostræ maximè conveniens. Ad *nus ex is-*
 utrumque enim nati sumus: *Cognitioni re-*
rum, & actioni. Unde conjungendo u- *troque*
 trumque; sequetur status, erga se, ho- *mixtum.*
 mines, Deumque, eximii prorsus meriti.
 Exercitium enim virtutum, Charitatis, *Lauda-*
 Pietatisque officia, tum demum optimè *tissimum.*
 exequemur; cum Animum verâ Cogni-
 tione imbutum, ad Actionem & negotia
 conferemus: & pulcherrimo tempera-
 mento, vitam ita partiemur; ut eam no-
 bis aliisque, & denique Deo impendamus.

His verò ita positis, constitutisque, ad- *Monita*
 denda adhuc sunt quædam monita: cui- *quædam*
 que (ex jam dictis) conditioni vitæ, ad- *adduntur.*
 modum necessaria: & unice servanda.

Atque in primis, in quocunque genere *Noscendū*
 Actionis, expendere diligenter oportet, *suum cui-*
 naturam ingeniumque proprium: & vi- *que inge-*
 dere; quid quisque habeat sui: nec expe- *niū.*
 riri temere, sine erroris certè evidenti
 periculo: quàm se deceant aliena. Id enim
 pro-

Aliena non se- Etanda. profectò maximè quemque decet; quod est cuique suum maximè. Ideoque non tam præstantiora, quàm viribus nostris potiùs convenientia, sectanda sunt. Et cavendum, ne scænici plus, quàm nos, habere videantur prudentiæ: Illi enim, non illustriores, primasquè, sed sibi accommodatissimas personas assumunt. *Exemplo persona in scena.* Pudendum verò esset, ut; quod Hystrio videat in scæna, id prudens ignoret in vita. Peccatur autem neglectu hujus moniti sæpissime. Alii enim par negotiis ingenium, diffidentia sui, & experimenti detrectatione, otio sepeliunt. Alii sese per ambitum immiscent negotio, cui undique impares sunt. Alii parum idoneam verecundiam, rebus adferunt civilibus. Aliorum contumacia, non facit ad aulam. Ita dum quisque horum confectatur, quæ ei non conveniunt; in multa sibi adversa incidat, necesse est.

In negotio quod necessitas imposuit. Quod si, aliquando, necessitas ad ea nos detruserit; quæ nostri non sunt ingenii; tum adhibenda erit exacta diligentia: ut talium peritos inquiramus: agnoscamus: eorum consilio utamur: & monitis cum judicio obtemperemus: Alioqui erroribus innumeris se induere necesse erit. *Utendum peritorum consilio.* Nam in negotiis, qui nec sibi consulere, nec bene monenti parere scit; ille profectò extremi censendus est ingenii.

Addendum verò etiam: ut in constitu-

to

to semel vitæ genere, constanter manea- *Servanda*
 mus: & quam nobis fortem, seu ratio *propositi*
 dederit; seu fors objecerit; illâ contenti *constantia.*
 vivamus. Nec imitemur eorum levitatem;
 qui assidua mutatione propositi, præsen-
 tia fastidiunt; inexperta appetunt: lau-
 dant jam relicta. Qui votis, & omni vita,
 pendunt semper: quorum animus: naturâ *Et animi*
 inquietus: parum in se solatorum habens: *tranquil-*
litas.
 se sibi relictum ægrè fert: tædiumquè for-
 tis suæ, & tristem vix sustinet patientiam.
 Huic verò contrarium: *tranquillum*, nem-
 pe, *placidum*, *semper æqualem*, se conten-
 tum, *statum animi* quem Græci *εὐδουλίαν* *Animi*
 vocant: retinere ac tueri pulcherrimum *tranquil-*
liratem.
 optimumquè.

Ultimum monitum est, *in ordine*, de- *Et in A-*
 coro, & *Convenientia Actionis*: quod Græ- *ctione o-*
 cis τὸ πρέπον, dicitur. Nempe in *moribus*, *rum.*
sermone, *vultu*, *habitu*, *incessu*, *gestu* omni *Deco-*
corporis, *decens* ac *venustum* nescio quid: *rum.*
 deinde *lentum*, *grave*, *sedatum*, & denique
sine affectatione omni, & *nimia cura* *concin-*
num & *compositum*. Præceptis hoc vix in-
 cludi potest: Tempori etenim, personæ, *Quod non*
 loco, ita servit; ut laudis & vituperii ex- *præceptis.*
 inde causam sumat. Et *quod non opportu-*
num, *intempestivum*, *nec conveniens*, *id est*
alioqui bonum, *indecorum* tamen & *eneptum*.
 Ufu ergo ista discantur: exemplo: obser- *Sed usu*
 vatione. Haftenus Prudentia, prout in *discitur.*

D se,

se, explicata: nunc eandem, in tripartita
Divisione virtutis videamus.

De Temperantia.

Etimon **Q**uia corpore & animo constat homo;
Græcum hujusquè imperio, illius servitio uti-
Tempe- mur; ideo oritur prima virtutis pars, quæ
rantia, σωφροσύνη Græcè vocata, & ὡς σωζέσθαι ἢ ὑπό-
Velut νησιν ab Aristotele explicata, Latinè Tem-
servans perantia vocatur: definiturque prudens usus
pruden- eorum, quæ debentur carni: Id est: naturæ
tiam. ejus exigentiam temperans: & id quod
Ejus defi- delectabile censetur, non quærens in cor-
nitio. pore. Cujus exigentia, partim est natura-
Exigētia lis, & omnino necessaria: ut alimentum &
corporis tegumentum: Partim Naturalis: sed non
triplex. omnino necessaria: ut conjugium: Partim
Ejusquè nec omnino Naturalis, & penitus non neces-
ratio. saria: ut illecebræ ad sensus corporis ob-
lectandos. Primam, aio, Sapientem, id
est, virum bonum, admittere necessariò:
alteram voluntariè: tertiâ abstinere. In
omnibus verò quidquid corpori detrahet,
animo conferet. Docebit hoc Frugalitas,
Castitas, Abstinencia, seu quam, Græco
verbo ἐγκράτεια meliùs forsan voco.

Frugali- Frugalitas est in esu & potu modus: su-
tas in cibo stentationi corporis sufficiens: qui Gula op-
& potu. ponitur. Modus, inquam, in quantitate
Modus e- cibi potusquè: qui alat vires, reparatquè.
jus expri- In qualitate; qui salubri usu, & facilitate
mitur. para-

parabili, non verò sumptu tantum damnoque commendetur: In *lenta sumptione*, quæ avidam voracitatem cohibeat: In *regula denique*, quam institutum præscripsit: dum stata tempora jejunii assignavit. Cæ-

Qui & animo & corpori prodest.

terum, cum aliæ virtutes, animo tantum profint; hæc etiam robur sanitatemque corpori confert. Confert deinde menti: quæ ingluvie obtunditur, & hebescit. Sed præcipuè amplectenda: quia grata & accepta Deo: cujus regnum non est potus & esca. Sobriè ergo vivito, & frugi: & stude, in hac virtute proficere: quia quotidiani est exercitii: quia velut tyrocinium vitæ melioris; denique quia, in re minimè ardua: quam nisi vincis; quæ majora superare speres?

Ideoquæ unice servandus.

Castitas contraria Libidini sequitur. Hæc si per continentiam nequit retineri; Naturâ & lege divina, velut regulam habebit *Matrimonium*. Meliùs enim est nubere, quam uri. Et vaga libido, non modò Dei præcepto vetatur, sed etiam ratione, & jure naturæ, conjugio illigatur, & adstringitur. Cum enim facultatis gignendi & generandi, finis sit generis propagatio; obtineri is aliter non potest, nisi, quod genitum est, educetur. Educatio verò, prolis præsertim humanæ, adeo alienæ opis egentis commoda esse non potest, nisi mutuâ operâ, parentis utriusquæ. Cùm

Si nequit Castitas continens esse, Matrimonium incundit.

Quod est a natura. & inter bruta etiam, præcipuè quorum operosior educatio, ut volucrum, tam

Idque causâ e-ducandæ prolis. mas, quàm fœmina, fœtum curent. Si autem taliter educanda est proles; ineunda est Conjugalis Societas: quam, uti dixi, naturalis ratio dicit, exigitquè.

Strictius lege Divina constitutum. Eam verò lex Divina, & præcipuè Evangelii, certo instituto circumscripsit, & strictiori præcepto devinxit. Dum, & unam tantum uxorem uni Viro concessit: & ab eâ separari, nisi morte vetuit.

Nam divortia, justam ob causam facta, non tam dissolvunt Conjugale fœdus, quàm nullum contractum fuisse ostendunt.

Perfectior illo cœlibatus. Etsi verò necessarium & magnum est, in Christo & Ecclesia, hoc Sacramentum; attamen *Virginitas illo major: altior: magisque Deo Chara:* quippe quæ à Carne remota, illam velut abdicat: & ideò facilè in Spiritualem Naturam affurgit.

Per quam homo purus, undique Deum, qui puritas est, faciliùs intra se habebit hospitantem.

Vitanda obscœnitas in verbis. Utrobiquè autem, tam in conjugio, quàm cœlibatu, *castitas*, primùm in verbis servanda: in quibus nullam inesse turpitudinem, falso Stoici docuere.

Dicebant enim. Si esset obscœnitas, eam aut in re fore, aut in verbo. In re non esse: quia effertur alio etsi tecto nomine: Si autem turpis esset; ne alieno quidem: si

si non suo potiùs: quod itidem turpe esse non potest, cùm denotat rem, quæ est ostensa non turpis. Atqui non sic perit pudor, ut hoc nobis imponant. Nam etsi in rebus naturalibus, non est ea turpitude, quæ sui usum prohibeat; est tamen, quæ apertum fugiat: & occultari requirat. Unde faciem aperimus, sed velamus illa, quæ ipsa natura quantum commodè potuit abdidit. Si verò hæc tegere honestas jubet, cur verbis dum necessariò nominanda sunt, non tegantur? Abeat igitur hæc obscænitatis patrona Sophistice: nobis verecundia sit, quam Christiana conversatio requirit: obscænitatis ne nominetur quidem: honestè, velut in die, ambulemus: & loquamur: ut decet Sanctos.

*Rejetti
Stoici qui
aliter do-
cuere.*

Altera pars Castitatis, in cogitatione: Vitanda quam item puram & nullo phantasmate fædatam, casta & sancta lex Christi requirit, Ut nempe, nec admittas immunda, nec te illa meditando oblectes, & multò minus concupiscas. Præstabis verò facilè, si visum moderere: ab hoc enim potissimum immundæ cogitationis origo. Dic igitur cum Iobo: Pepigi pactum cum oculis meis: nempe ne videant (ut Psaltes inquit) vanitatem: & dictum utrumquè imple.

*vitanda
itidem in
cogitatio-
ne.*

Tertia pars Castitatis, in factis: non tantùm, ut Fornicationes, Stupra, Adul-
teria,

*Et demò
in Opere.*

teria, evites: & detestere: quæ, nemo est qui turpia non agnoscat: sed ut devites etiam, quæ illicia sunt eorum, nempe muliebrem familiaritatem, officia, lenocinia, lascivos, procacesquè mores; quibus fovetur impurus hic Amor. Quem ut vincas; defugias: *nam in aliis vitiis victoriæ causa, pugna est: in hoc, tantum fuga.*

In corporis cultu modus. *Abstinentiam, mollitiei adversam, voco, modum severiorem in cultu: comptu: & situ corporis. Cultus est in veste: quæ, sit necessaria: sine nimio sumptu: Commoda: sine inutili copia: Decora: sine futili & vana vanitate. Comptus in munditie: quæ ut illuviem sordidam, squalloremquè vitat; ita crebra nimis balnea, unguenta, calamistra non requirit. Situs est, aut in exercitio; aut in quiete. Illud advoco, & requiro: ut vegetum; agile, patiensquè laboris corpus reddat: Hanc admitto: & tolero: ut vires reficiat: Non verò somnolentiâ, cubatione, gestationequè molli enervet, duoquè vitet contraria: nempe, *Ubique nihil nimis molle.* *ne quid effeminatum aut molle, & ne quid durum agreste aut rusticum sit. Denique & universim, quidquid affluentiam nimis est exquisitum, delicatum, & Sybariticum, quidquid affectato fastidio nimis tenerum, id totum ἐνυπάρτνα aut moderatur, aut abstinerere jubet. Ut verè sit Temperantia, ex*
Stoi-*

Stoica definitione, ἐξ ἑστῆς ἀνὰ τὴν ἰσορροπίαν. Et Habitus ipsa potius vincat omnem corporis voluntatem, animumquē ejus fallacibus, & bilis à voluptate. falsis oblectamentis liberum, & vacuum: solidorum & olim immutabilium capacem reddat. Utrumque autem obtineri non potest, & qui hæc confectatur, illa amittet.

De Justitia.

Peractis transactisque iis, quæ ad corporis ut ita dicam moralem οἰκονομίαν spectant, cū in hac vita rerum externarum egentes naturā simus, præscribit præcipitque Justitia: quomodo in illarum usu ver-^{Justitia} fari nos oporteat. Est enim illa, ^{definitio} ex prudentiæ dictamine desumptus Habitus: rebus quæ extra nos, rectè utendi: ut nempe id, quod sub notione utilis venit, justa administremus ratione. Id autem fit; dum nec nobis vindicamus, nec alteri tribuimus, plus aut minus, quàm tenemur. Porro ^{Quæ partim est potentia.} bifariam considerari Justitia potest. Nempe: vel ut sit aptitudo tantum, ac ^{Partim actu.} potentia animi, firmiter apud se constituentis, legitimum usum proprii, ac alieni debitam cuique attributionem: ^{Huc primæ aspectat.} vel ut sit actus ipse hoc idem exercens. Primâ notione, pertinet ad hunc tractatum, Probitatis: quâ se animus præparat, ac munit, ad præstandum, quidquid jus & æquum requiret: implendum.

*Altera
ad Charitatem.*

dumquè id totum; unde viri boni nominantur. Altera ad *Caritatem*, ubi, quid sit jus, suum cuiquè tribuens, accuratè expendetur. Itaque hîc priorem partem tractabimus. Constitutum mihi enim, quidque suo loco, sine tautologia ponere: contra quàm faciunt illi, qui hîc ad mentionem *Justitiæ*, totam *Jurisprudentiam* infarciunt.

*Utilitas
propria
non nimis
sectanda.*

Justitiæ autem istius, ut ita dicam, interioris, fons & origo est, regimen severum, adstrictumquè ejus affectus; quo in id, quod nobis prodesse videtur, nimis ferimur. Etsi enim ille, à natura ad conservationem sui, inditus cuiquè animanti; tamen ubi ratio homini accessit, docet illum & admonet: ne sua commoda plus æquo diligat: aut quærat: quin immò sæpè impendat, societatis, & ex illa orti officii causâ. Occupetur ergo primùm animus, in expugnando hoc affectu: qui hostis unicus *Justitiæ*: omnia sibi rapiens: & nulli reddere, quod suum est, permittens: statuatque non modò quidquam sibi arrogare, sed etiam propriis licitisquè commodis, societatis & officii causâ, detrabere. Quin immò, ut id exactius impleat; meminerit: quàm altum, & eximium, quàm liberum, & liberale, quàm denique ratione dignum sit; cuncta quæ infra animum, ex animo sprevisse. Affectu autem tali victo; concidet *Avaritia*:

*Quippe
hostis Justitiæ.*

*Expugnanda
ergo.*

*Et officio
impendenda.*

ritia: & orietur hoc fonte, rectus usus rerum: animo illis non irretito: quin immò, adeo firmo in verâ eorum, id est parvâ æstimatione; ut paratus sit, jacturam potiùs omnium pati, quàm vel latum unguem, ab eo, quod Justitia exigit declinare. *Hic virtutis habitus*, (qui uno nomine non effertur,) *oppositus est vitio frugationis*. Rarus verò & arduus: ut sunt Mortalium mentes, captæ concupiscentiâ opulentia: quam fulgor & commo-
Virtutis hic habitus oppositus frugationi avara.
 ditas ejus provocat. Adeo quidem, ut Divino etiam eloquio, magnum & mirabile fecisse dicatur, qui eam abjecerit. At tamen abjicienda est, idque iis rationibus
Rarus & difficilis
 quas attuli, inter remedia vitii huic virtuti oppositi.
Habendus tamen.

Altera ex eodem fonte virtus fluit, *Liberalitas: contraria parcitati*: interiori verò Justitiæ, propria & insita. Quid enim justius quàm subvenire, largiri, prodesse, id est, quod tibi velis fieri, facere alteri? Id verò præstabis, primùm si adsit (ut ita loquar) *Libentia*: quæ quidquid dat, libenter dat: bono animo, studio, judicio, ratione. Si verò dare nequit: vellet tamen: cuperetquè. Ita constabit *beneficentia*, & *benevolentia* vera. Deinde, si adsit *Gratuita*: quæ non feneretur beneficium: non captet: non requirat vicem: *largiatur gratis*: non mutuum, sed donum. Postre-

Benigna. mò si absit *Bonitas*, quæ adeo sit *diffusa sui*, ut beneficiat etiam illis; qui odere: & quâ potest, æmuletur Deum: qui beneficiis afficit ignaros: & ingratos: non petentes: abnuentes: immerentes: sed (quod sufficit ejus bonitati) miseros, & egentes.

Etiâ non amicis.

Modò miseris.

Sed Liberalitate, etsi nihil est naturæ humanæ accommodatius; attamen ut justa sit, recta, & laudabilis; oportet: ut cautiones quasdam habeat: quas suggeret tertia interioris Justitiæ pars: prodigalitati adversa: quam angusto forsan, sed cùm aliud proprium non suppetat, necessario vocabulo, nuncupato *Parsimonia*. Definitur: *prudens rerum dispensatio*:

Parsimonia pars tertia interioris Justitiæ.

Definitio ejus. seu *mensura: ac regula; nec plus, nec minus, quàm opus sit, in alios erogandi*. Per hanc sufficit modicum justo: hæc tantas vires habet, ut multis impendiis, multis erogationibus sola sufficiat. *Alii nempe dividunt* (inquit Sapiens) *propria: & ditiores*

Et eximius usus. *fiunt: alii rapiunt non sua, & semper in egestate sunt*. Justus autem dispensator, assignans tribuensquè quantum meretur quisque, dum sua non prodiget; non rapit aliena: vitabitquè ea; quæ luxus, & hinc sata egestas, suadere solet: fraudem nempe & injuriam. Deinde *beneficiet, non ambitus causâ profusè largiendo; sed benignè, merita, aut pensando; aut provocando*. Duo ita-

itaque præstat Parsimonia: Primùm do-^{Docet}
 cet nos modicos esse, in omni impendio: ^{modicos}
 nempe in victu, veste, suppellectili, fa-^{esse in}
 miliâ, largitione: idquè, ne oporteat, ^{sumptu.}
 iniquè sarcire damna, inconsultæ profu-
 sionis: Deinde, jubet, ut *pro cuiusque*
dignitate & meritis, tribuamus. Nam si ^{Et in tri-}
 hic delectus non fervaretur, nulla ratione ^{buendo &}
 æquitas posset servari. Habes Justitiæ, ut ^{quos.}
 dixi, interioris, & ad probitatem propriè
 pertinentis, lineamenta vera. In quibus
 velut in semine aut radice, inclusa vis ejus:
 à quâ pullulabunt facilè, præcepta & of-
 ficia charitatis: de quibus libro agam sub-
 sequenti.

De Fortitudine.

JAM verò, cùm & ea, quæ corpus
 regit: & ea, quæ externa dispensat
 Virtus; explicata ostensaquè sit; Super-^{Definitio}
 est: quæ animum firmat, ac perficit: ea-^{Fortitu-}
 què est *Fortitudo.* Definitio illam: *Pruden-^{dinis.}
tia habitum, quâ animus, primùm cuncta,
quæ infra se habet; deinde seipsum: postremò
victoriam ipsam, vincit: domat: ac Deo
subdit. Nempe, ut illud olim in Philoso-
 phia veteri decantatum *ἀνταρτον καλόν*, ^{Per se}
 forti & invicto studio superatis, victisque ^{eligibi-}
 impedimentis omnibus, obtineat. Victo-^{le, pul-}
 riæ portò istius, seu *ἡ κατέπε* ^{chrum}
 materiam seu ho-
 præ-^{nestum.}*

Occupatur circa terribilia, molesta, difficilia. præbent, ea; quæ nobis sunt *terribilia, molesta, difficilia*. Sed quia in oculos maximè incurrunt, ea quæ terrent; ideo in illis vincendis, vulgò & imperitè, tota fortitudinis ratio ponitur. Cùm hæc pars ejus tantùm, eaque non potissima sit, prout patebit.

Firmitas animi. A quâ tamen ut ordiar, definitio illam: & voco; *Firmitatem imperterritam animi, contra ea quæ corpori nocent.* Inter ista au-

Mors maximè terribilis. tem *φοβερῶτατον ὁ θανατός* inquit Aristoteles. Mortem ergo cùm officium requirit, & non timere, & subire; prima, sed non omnis, fortitudo erit. Magna tamen, quoties non omninò impetu fit: sed causâ, & consilio. Tum enim plenam Victoriam exercet animus, in corpus; dum vitam ejus, velut vestem, quando opus est exuit, & ponit. Non ut *αυτοφόνος*, &

Sui occisor, & sibi manus inferens. *αυτόχειρ* sit, (*Apage Porticensium insanam Sapientiam, quæ falsa specie roboris, infirma & timida, mortem potius sibi consciscit, quàm duri quidpiam, & molesti sustillam conneat*: quæ arbitrium Vitæ à Deo acceptæ, Deo eripit: & sibi per arrogantiam pravam vindicat: acta aut ferociâ, aut gloriâ inani:.) Non, inquam, ut se perimat: sed ne morte deterri ab officio patiatur: sitquè paratus, pro illo, ut Christus, & docuit, & fecit, ponere animam. Quâ majorem dilectionem officii, nemo habet.

Sed cum opus est subeas

habet.

habet. Id autem præstat, partim cum eli- Nempe vñ
 git mori priùs, quàm honestum deserere; tandi fla-
 Pejusquè letho flagitium timet: & non giti.
 timet, quæ occidunt corpus; sed quæ
 occidunt animam: Ubi est mens gnara
 sui finis: ideoquè recti tenax propositi,
 Partim, dum usque ad periculum mortis,
 propugnat quod tenetur: putatquè dulce Officij
 & decorum, pro officio mori: Ubi est, implendi.
 amore καλῶς, strenuæ & excitatæ indo- Honesti.
 lis, pulcherrimus vigor: Partim denique,
 cùm Dei gloriæ & testimonio, vitam im- Dei re-
 molat: Ubi est fortis supra mortem dile- standi
 ctio: Prout fuit in illis; qui torti, secti, causa
 usti, cæsi sunt, tormentis & morte stre-
 nuè obitâ, sed non sibimet illatâ. Hic est
primus Fortitudinis gradus: in quo est *Vi-*
etoria terribilium: idquè à mente tranquil-
 la, & ex proposito, justam ob causam,
 agente. *Ei opposita, pars illa superbiæ;*
quam ferociam dixi: quæ præceps, incon-
 sulta, impetu agens, acta nempe, ut ita
 dicam, Gyganteâ quadam, superbiâ, ex
 corporis robore ortâ.

Sequitur alter Fortitudinis gradus: Pars alto-
 quem in re & materie molesta posui: & ra Forti-
 in *lucta animi cum fastu*: orto à rebus exter- tudinis in
 nis: Ut nempe eas superet, id est, infra re moles-
 se deprimat: seu, (ut Cicero id ipsum ad- ta.
 scribens Fortitudini inquit;) ut ea, quæ
 eximia plerisque & præclara videntur, ra-

tione stabili firmâque contemnat. Vocari
Qua est & definiri hic gradus potest. *Constantia*
Constãtia. *animi, in eodem statu permanentis: externis*
Detrectãas *nec depressi: nec elati.* Sed quia mens hu-
deprimi. mana, quasi naturâ extollitur, (igneum
 enim quidpiam & æthereum est) contra
 naturam verò deprimitur; Ideo *plus mo-*
lestiã sentit, in elatione continenda, quam in
depressione detrectanda. Itaque potior For-
Et (quod titudinis vis, erit in primo: Tum enim
operosius) verè animus secum pugnat certatque.
extolli. Unde verò hoc monstrum, animus nem-
 pe secum pugnans? (quærit & respondet
 sibi Augustinus.) Unde, inquit, quòd
 imperat animus corpori, & paretur statim:
Tum e- imperat sibi, & resistitur. Imperat ani-
nim ani- mus, ut moveatur manus; movetur.
mus secũ Et vix à servitio, distat imperium: Im-
pugnat. perat animus, ut velit animus, nec facit
 tamen. Causa est, quòd non ex toto vult,
 ideoque non ex toto imperat. Vincendus
 itaque animo animus est: ut sibi parere
 possit. Majorque erit hic gradus, quàm
 in terribilium victoriã. Nam vita, ut ita
 dicam, corporea, cùm infra animum sit,
Molesto faciliùs ab eo superatur. *Certamen verò*
certami- *animi secum, tantò molestius est: quantò*
ne. *operosius, par quàm inferior, vincitur. Ne-*
mo autem magis par, quàm quisquè sibi. Se
ergo vincere, admodum arduum, operosum-
que erit. Porro tum demum verè se op-
 pugnat,

pugnat, seque vincere studet, mens humana; cum fastum & inanem gloriam, quâ maximè oblectatur, sibi eripit: seque illâ privat. Tum inquam primùm, velut partes fiunt: & quod unum idemquè videbatur, dividitur: nempe purum illud ac simplex rationis: quod Christiana Philosophia Spiritum vocat: ab illa parte, quæ parens cupidinum est. Inter cupidines autem, cùm præcellat maximè *fama & gloria*: præsertim ea; quæ ut vera tribuitur; & ob meritum videtur obtigisse; Ideo talis gloriæ abdicatio, gravis & maximè molesta fit, necesse est. Diuturnum enim certamen, & continuò rediens fit lucta: donec omnis dulcedo ejus, & gustus, penitus mactetur. Mactari autem debet. Nam impedit, repellit, & arcet verum hominis bonum. Non enim conveniunt, nec in una sede morantur, complacentia vanæ gloriæ, & ferius veri boni amor. Ergo contra fastum felicitatis hujus vitæ, animus firmandus est, ne inanis famæ applausu, ventosus fiat. Ut laudem, inquam, fugiat: quippe semper falsam: id est immeritam, levem, brevemquè & verum mentis deceptæ ludibrium. Deinde; arrogantiam judicii, ex facultatibus animi devitet: idquè sanctâ illâ, verâ, & debitâ simplicitate, cum quâ quæri se jubet Deus. Hæc est Fortitudo, in

Ut cupidines superet.

Inter quas eminet vana gloria.

Quæ vincenda.

Mirum in rebus molestis superandis; quam etsi fa-
hac à tentur passim, eximiam esse; dum magis
nullo tra- expeditum putant, hostem, quàm cupi-
etata. ditatem vincere; & quæ premunt sustinere,
 (a) quàm quæ attollunt deprimere; Nullam
 tamen, quod miror, ejus mentionem
 faciunt: cùm de virtute hac agunt.

Summus Tertius summusque Fortitudinis gra-
fortitudi- dus est: Spiritum ita, ut dixi, corporis
nis gradus & Cupidinis dominum, ac victorem, ite-
humilitas. rum vincere: domare: Deoque subjice-
 re. Hanc partem voco *Humilitatem*: Qua-
 tenus, inquam, respicit Deum: nam
 quâ se; robur ac firmitas summa est. De-

Que de- finiri potest. *Status & conditionis humane,*
finitur. *fortiter agnita, retentaquæ veritas,* quæ ho-
 minem, in suo, quod ex se est, nihilo,
 firmiter collocat: & nulla re externâ, ab
 illo permittit dimoveri: Sublimis reverâ,
 arduusquæ gradus. Quia etenim animus,
 ubi susperavit partem sui, quæ cupidinum
 parens est; facilè, adeo præclari operis,
 fructu capitur: se miratur; se oblectat;
 ideo hoc ipso, victoriam, quam parave-
 rat, incautus amittit. *Vincitur enim iterum*

Est, ut *Complacentiâ*: quæ bono principio orta,
vincat ip- *facilè imponit: & difficillimè deprehen-*
sâ Spiri- *ditur: quippe mirâ celeritate sese infi-*
tus victo- *nuans. Difficiliùs verò superatur, quia*
riam.

(a) *Idque totum, ad proportionem, majoris vel*
minoris, Boni, vel mali.

vel-

velut spoliare se fructu veri boni oportet: & vim sibi inferre: ne illo fruamur. Immo, velut se perimere, ac mactare: idquè parte sui potiore: nempe, quodammodo animo mori. Sciunt experti quid dicam, & fatebuntur id fieri per humilitatem, quæ est virtus opposita parti illi superbiæ, quæ ab *Idquè elatione animi*, se bono suo oblectantis, *o-mira* ritur. Hæc, prout dixi, coram Deo, in *quadam* cognitione sui nihili, sui minuti, sui corrupti, fortiter firmiterquè hominem constituit: & adè ab hac consideratione, seu agnitione sui, divelli aut attolli ulla re non permittit; ut etiam id, quodammodo prohibeat vero bono. Quando enim illud, influit sua spontè, quoniam delectatio, quam secum adfert, externum jam quidpiam & productum est; Ideo, *Quæ ex- ne illi acquiescere velit, id est, ne effectui actè ex- potiùs inhiet, quàm causæ innitatur; se- plicatur;* què compotem boni existimans, evanescat; ideo inquam; in tantum sibi non appropriat, id quod suave & dulce influit; ut satagat etiam, totum & integrum, nullo delibatum proprio gustu, & fruitione, reddere & refundere datori. Et cùm hoc fecerit, se non plenè fecisse, inutilemquè ideo & vilem esse, semper & verè agnoscit: fateturquè; quippe cum talis sit re- *In triplici* vera. Habes Fortitudinis plenam victo- *morte,* riam. Partam primùm, si opus est, *morte nata-*

naturali. Deinde, quod semper opus, *morte cupiditatum.* Postremò, quod summum opus, *morte ipsiusmet animi:* dum commorimur Deo: & supremam victoriam victoriæ obtinemus: nulla eius dulcedine capti, ne iterum vincamur. Quod postremum uberiùs explicabo: cum *De(utita dicam) deificatione.* *† Deōs* agam; Nunc verò partem tertiam capitis hujus absolvam.

P A R S C A P I T I S T E R T I A.

Declaratur unde, & quo principio, paretur, & insit, homini Virtus.

*Contentio hac de re Scholæ & Ecclesiæ de Gratia Divinæ necessariis auxiliis, & arbitrii humani libertate, Operæ pretium itaque erit, paucis hæc explicare: paucis inquam: nam haud aliam causam dederim, hujus contentionis magis propriam; quàm multiloquium: dum diffusis disceptationibus sibi mutuò præbent cavillandi ansam: quam pauca, & librata verba tolerant. Est verò, omninò necessarium, ad hanc quam suscepi diatriben, locum hunc non præterire. Fundamentum enim virtutis, & *† eum ex hinc* unicum est: scire, unde*

Necessario hinc tractanda.

unde illi petendum fit principium. Ne ignorantiam veræ ejus causæ, tribuamus nobis, quod Dei est: & ut eum, authorem gratiæ; *gratiam* verò potissimam *causam meriti*, & præmii, id est gloriæ, agnoscamus. Alioqui si propriis viribus, niti tantum velimus, & iis putemus nos posse, summum bonum consequi; totam vitam laborantes, nihil capiemus. Merito itaque huic loco insistam. Et primò, opinioniones hac de re erroneas adferam. dein de, veram sententiam (præmissis quibusdam,) demonstrabo. Tertiò, quæ contra illam dici solent, refellam.

Idque partitione que proponitur.

Imprimis ergo, opinio quorundam fuit: Virtutem à Natura esse: & cujusque mores nasci: id est, à temperie, & constitutione corporis, provenire. Causa sententiæ: à tam arctâ animæ cum corpore connexionem. Cujus humorum prout est *negioris*, magis minusve videtur in nobis incitare Commotiones: Ex illarum verò modo, virtutes vitiaque. Sed si animus corpore potior, præstantiorque; quomodo ab illo perficitur? utique, quod ignobilius & inferius est, perficere superius nobilisque non potest.

Virtutem à temperie Corporis esse.

Temperamentum.

Falsum.

Altera ergo sententia sequitur: quæ virtutum petit principium, tantum à ratione humana. Quam rectam puramque homini inditam, sed à corporis conformatio,

A ratione tantum humana.

tio, velut contactu infectam, corrigi & depurari, institutione ac doctrina. Itaque propriis insitæ rationis viribus, sufficere quemque sibi ad virtutem. Sententia hæc dum *ἀνταρξία* tribuit homini; impiè Deum relegat. A quo cùm sit nostrum esse, quantò magis bonum esse?

Tertia ei contraria sententia est, qua dicit: à Deo, velut forte, dari virtutem: ita ut eam uni conferat, neget alteri: ut nempe, animus passivè se tantùm habeat, **Cooperati-
one.** fine ulla *συνεργία*, & extincta omni libertate, suiquè arbitrio. Sententia primâ fronte videtur ad Deum ire: sed inspecta penitiùs, bonitati ejus contraria.

*Itidem
falsum.*

Causa enim peccati esset Deus. Nam quòd aliquis, virtutis omnis expers sit; (quales esse multos scimus;) Deus qui non dedit, in causa esset. *Author nempe mali, quia non dator boni. At quomodo ipsummet bonum, causa mali? & quomodo posset esse ultor, cujus esset Author?*

Deus hominem liberum creavit.

Quartam veramque sententiam antequam adferam; Præmittendum est: Deum, naturam ratione præditam, liberæ voluntatis suiquè arbitrii creasse. Quod testimonio scripturæ apertum: & dogmate Catholico sanctum, sancitumquè. Decuit nempe ejus liberalem & munificam bonitatem, cujus est, se quàm maximè communicare, decuit inquam impertiri ei, quem ad imaginem sui fecit, eximium

Decuit hoc ejus bonitatē.

hoc,

hoc, & Divinitati suæ proximum, propriumque. Nihil detraxit ejus Omnipotentia: quæ ultro concessâ non minuitur potestate, præsertim supremo jure (ut ita dicam) dominii adeo integro; ut in ipso vivamus, moveamur, & fimus. Denique Sapientiam reddit maximè illustrem: dum mira ratione, cuncta ad suam gloriam, gubernat dirigiquè: salva parentium libertate. Est ergo liberi arbitrii homo.

Porrò ut hujusce libertatis status rectè pateat; sciendum est: quòd voluntatis actio, ex vi & proprietate sibi indita, in primo actu retinet vim suam: vult quippe, in quod innato appetitu fertur: nempe in bonum seu finem: quem etsi necessariò appetit, non tamen invita, & τὸ ἐξ ὅτου integrum illi manet. In altero non modo retinet, sed eandem liberè exercet: dum nempe, aut rejicit, aut admittit aliquid, prout sua τὸ ἐξ ἑαυτοῦ movetur: scilicet liberè eligit media, quæ seu verè, seu falsò putat convenientia ad finem: ubi τὸ αὐτοῦ ἐξ ὅτου suum habet. In tertio verò actu, vim suam prorsus amitteret, aut potiùs ipsamet quod erat, esse desineret. Quippe non est voluntas, dum non vult: nec vult, si cogitur.

Hæc

Ejus status ante peccatum describitur

Indifferentiam.

Ab electione virtutem.

Ostenditurque quomodo post peccatum, mutavit.

Hæc est voluntatis humanæ, vera innataque vis, atque constitutio. Quam dum ante peccatum, originali justitia integram incorruptamque habuit; Primùm inclinatione naturali; quâ in bonum necessariò fertur, sibi proprium convenientique appetebat. Deinde electione liberâ acceptare aut rejicere poterat, quod vellet: & sine ullo animi liberi impedimento ἀδιαφορίαν plenam obtinebat: (quanquam tamen ob innocentiae statum, quodammodo Naturalem potius, inditamque à Deo, quam *καταπεπιλωμένη ἀρετή*, haberet, ideoque faciliùs bonum, quàm malum acceptaret.) Denique non modo ullam non sensit, coactionem, (quæ nec ulla propriè dicta dari potest, nec esse nisi ad malum:) sed neque talem, quæ illi gravis & molesta esset, tractionem.

Post peccatum verò primi Parentis: Primùm, mutavit illa Naturalis & necessaria ad bonum inclinatio: cùm nempe *malum, specie boni, per concupiscentiam appetere cœpit*. Deinde, in libertate eligendi, æquilibrium illud voluntatis, *variavit*: lancem ejus deprimente peccati originalis pondere: ita, ut *bona media*, quodammodo *invitè* voluntas eligeret: *facillimè autem*, & sua sponte, *mala*. Denique vis quædam, & mancipatio captivantis nos peccati, subsecuta: quæ voluntatem afflixit:

flixi: & servam quodammodo fecit. A quo enim quis devictus est; hujus & servus est. Ita, omni parte, innata *voluntas* Ita ut pe- *energia, vulnerata: debilitata: vitiata: riuisset fere* (prout hisce verbis, id exprimere solet, Augustinus:) non tamen interfecta: aut sublata est. Corrumpi enim, infici, & depravari, natura in homine per peccatum potuit: penitus tolli & eripi non potuit. Mansit ergo vis & proprietates ejus: sed faucibus: mutila: & ad malum tantum pronata.

Atque ita, perierat homo: dum malus tantum esse poterat. Sed subvenit misero: *Nisi gratia Salvatoris nostri Dei*; qui manifestatus in carne, dum naturam, quam sibi *vatoris* propriam assumpsit, reparavit; etiam *subvenisset.* nobis, ejusdem reparationis communionem, satisfactione præstita, & soluto redemptionis lytro, obtinuit. Ita illi tributa justitia: nobis data, per ipsum, misericordia. Et ut Adamo peccante, ad totum genus humanum, labes pervenit; ita Christo promerente, ad omnes gratia pertinuit. *Gratia* porrò hæc, *sita in Auxilio: Institutione: & Exemplo.* *Auxilium: Quâ Christi* partim depulso malo originalis peccati, *stus salu-* per *παλυγενεσιαν* baptismi; partim collato *bre auxi-* bono, per internam inspirationem gratiæ *lium.* prævenientis, quæ memoriam stabilit: *Regene-* *ratio-* *nem.* illustrat intellectum: accendit voluntatem ad bonum: idquæ sæpè supernaturali illa-
psu:

psu: qui creatas vires animæ excedit.
 Partim denique, datâ in bono perseveran-
 tiâ, per promissam, præstitamquè nobis-
 cum mansionem: & Spiritus Sancti do-
 num. *Institui-* Institutio: Partim doctrinâ: & ul-
onem ne- timi finis, non in hac vita quærendi, no-
cessariam titiâ: (quod vetus Philosophia ignoravit,
 & Judaica religio, non expressè asseruit:)
 Partim ad eum facile obtinendum confi-
 lio; quod brevissimarum sententiarum
 in affectatâ maiestate, & arcanâ veritate
 aperuit: Partim denique, *præcepto*; &
 iussu: mysteriis nempe, & Sacramentis
 veræ fidei patefactis: & sublatâ (ut vocat
 Athanasius) *θεοπλαγῖσια*: religione autem
 constituta: quæ antehac, aut nulla; apud
 nescientes Deum: aut falsa; apud malè
 colentes: aut imperfecta adhuc; in Ju-
 daismo erat. *Exem-* *Exemplum* denique dedit no-
plum de- bis: dum, quæ docuit, implevit: & quæ
nique no- imperavit, facere monstravit: merito-
bis dedit. què *se sequi*, suisquè insistere vestigiis ius-
 sit: ut quod ille fecit, & nos faciamus.
 Tot verò, tantisque subsidiis fulta natura
 humana, non modo ad pristinum statum
 rediit; sed longè maiori, & præsidio,
 & dote gratiæ, firmata ornataquè est.
Ita natu- Primùm, quia major libertas, (inquit
ram su- Angustinus) necessaria fuit adversus tot
peravit tentationes, quæ in paradiso non fuerunt:
gratia. deinde, quia dignitas, copiosa redem-
 ptio,

ptio, & misericordia Salvatoris id meruit: voluitque.

Ex his verò omnibus quæ dicta sunt, *Quadruplex potestatis humanæ variatio.*
 quadruplex status dignoscitur humanæ potestatis humanæ, (posse autem, tantum est ad bonum, nam ad malum est propriè, non posse.)
 Primò, in innocentie statu: potuit homo benè agere, & potuit non peccare: Deinde, post peccatum, expers innocentie, non potuit bene agere, & non potuit non peccare: Tertiò, compos gratie, iterum, atque faciliùs multò, potest benè agere, & potest non peccare. Postremò, cum donatus erit gloria, non poterit non benè agere, (si actio vocanda in ipsa fruitione est; ubi patitur magis, quam agit.) & nunquam poterit peccare.

Cum itaque in statu tertio nunc simus; *Nunc in libertate*
 id est; in libertate, adjuncta gratiâ, facilis *libertate adjuncta gratia nos esse.*
 responsio erit, ad quæstionem propositam. Nempe: Virtutem & Actionem bonam, præcipuè verò, sublimem illam; qualis est credere, sperare, diligere, ut justificationis gratia conferatur; (verba sunt ex Canone Concilii Tridentini:) non posse esse sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione: & auxilio: Ita tamen; *Posse tamen gratie dis-sentire.*
 ut liberum hominis arbitrium, in, non dis-sentiendo gratie, interveniat. Ut enim, non est amissum penitus, arbitrium per peccatum; ita nec sublatum, per gratiam. Et (ut Prosper dixit) quod non est inter-

E factum

fectum per vulnerantem ; non tollitur per medentem. Manet hæc libertas, sed ex se, *ad unam partem magis propensa, nempe ad dissensum gratiæ.* Unde, cum Concilii Tridentini régula, decernit, posse voluntatem humanam, gratiæ assensum non præbere, satis hoc ipso ostendit in quo potissimum *gratiæ cooperetur : nemin non detrectando.* Talis autem cooperatio, nihil habet, quo se jactet, & ostendet. Nihil enim aliud præstat, per eam voluntas, *nisi quòd, non pereundi assensum, velit gratiâ & auxilio Dei, à se obtineri.* Quis autem salutem sibi adscribat, quòd, cum ex se, non potuerit non perire, salvari per alium, non noluerit? Quis exprobet Datori, quòd donum ejus acceptaverit? præsertim cum ut acceptaret, illectus sit, invitante, sequè planè ingerente, ejus bonitate. Et cum, ni eam acceptaret, periret. Certè hinc non usurpabimus gloriam : sed ei referemus : qui ad eam obtinendam, contulit, gratuitam gratiam. Quin immò, confundemur potius; cum videbimus; ægre, pravâ voluntate nostrâ, acceptata ab eo dona, præmiis affici : & munera ejus oblata, suaasa, commendata, denique nostri commodi causâ data, in nobis velut merita coronari. *Nostrum enim ferme tantum est, posse illa respicere, id est, posse perire.* Et propriè, (ut inquit Augu-

Cooperari vero in non dissentiendo.

Hinc tamen nulla jactantia.

Quippe propriè nil efficiamus ipsi.

Augu-

Augustinus) *non est voluntatis nostræ effectio, sed defectio.* Nam ut superius dixi, posse seu efficere, est ad bonum tantum, quod ex nobis nullum. Cùm igitur gratiæ cooperamur; seu assensum non negamus; propriè nihil efficimus soli viribus nostris: sed tantum, adjuti gratiâ, non deficimus: cùm, absque illâ esset; deficeremus. *Sed tantum non deficimus*

Hæc, naturâ rei, ac ratione ipsa evidentiâ, Authoritate scripturæ, & interpretatione Patrum, immò doctrina, & approbatione Ecclesiæ, firma, turbavit nuper pruritus disceptandi: & *navotopia* illa, scabie insanabilior, quæ prodidit dogma, tale: Nempe, non posse hominem gratiæ dissentire: Quod verò dissentiat, id à nescio quâ *prædeterminatione* esse, ad unum quid, voluntatem adstringente.

Dicunt enim: *Deum, absolutâ sua voluntate, ante omnem prævisionem voluntatis humanæ, ab æterno statuisse: ac decrevisse: omnes actiones humanas, cum circumstantiis omnibus: ita ut aliter fieri non possint.* *Qui prædeterminationem quandam inducunt.*

Nullâ quia putant aliter non posse constare providentiam ac gubernationem universi. *justâ causâ.*

Alteram; quia necessarium dicunt, ut causa prima prius influat in effectum, quàm secunda. Tertiam; quia nisi prædeterminatio esset, principium justifica-

tionis; non ex Deo, sed ex nobis esset. Præter hæc rationes, se tutantur Autoritate Augustini, dicuntque eum ejusdem secum esse sententiæ. Quod totum, ut plenè refutem, aperio primùm, quæ exinde sequantur absurda.

- Absurda istius opinionis.* Primum erit; quòd si hæc sententia obtineret; *tolleretur libertas arbitrii*: cujus vis est *in electione*. Electio verò non est, ubi
1. *Libertatis interruptus.* non datur, è pluribus optio. Optio verò tollitur, si ad unum adstricta, & affixa sit, nescio quâ prædeterminatione, voluntas.
 2. *Premii item & pœna.* Alterum absurdum; quòd benè secusquè meritis, *promissio præmii, vel comminatio pœnae*, quibus Deus allicit, vel deterret, voluntatem, *inutilis: imo ludicra esset*: prædeterminatione hæc, ad unum, cui non
 3. *Conturbatio statutum.* possit resisti, manente. *Tertium*; quòd quatuor statuum humanæ potestatis, quos verè recensui, permutatio, ac confusio sequeretur: si tertius, in quo nunc sumus, ut possimus benè agere, & possimus non peccare mutaretur; vel in quartum, gloriâ dotatum, nempe, non posse peccare, vel in secundum, gratiâ destitutum, nempe,
 4. *Fatalis necessitas.* non posse non peccare. *Quartum* absurdum; quòd induceretur, fatalis & *cogens necessitas*, idque non illa, quam vocant *sequela*; id est *ex suppositione prævisæ voluntatis*; sed *ex prædeterminatione*: atque ita ex merâ adactione: Indequè prodiret
atrox

atrox illa, & terrribilis prædestinatio:
 quæ immutabili decreto, *faceret hominem,*
non ideo damnandum, quia peccaturum; sed
quia damnandum; peccaturum. Quintum ^{S. Deum} ^{causam}
 absurdum; Deum fore authorem peccati: ^{fore mali.}
 & magis quam Dæmonem: nam ille sua-
 det tantum ac incitat: hic tali, quam ad-
 struunt prædeterminatione, juberet om-
 ninò: cogeretque. Sextum absurdum;
 Deum injurium, ac iniquum judicem fo-
 re. Quare enim in alio puniret, ^{Et ini-}
 ipse Author esset? dicerent damnandi: ^{quum ju-}
 non fuit in nostra potestate, non velle; ^{dicem.}
 quod ut vellemus, voluisti: non fuit,
 quod vellemus, non facere; quod ut om-
 nibus cum circumstantiis faceremus, non
 decrevisti solùm; juvisti; jussisti; sed
 motione quadam, & impulsu, cui resi-
 stere non potuimus, omninò adegisti;
 seu potiùs tu ipse fecisti: cur nos ergo pu-
 nis? Hæc & plura absurda sequerentur,
quorum quidquid tetigeris; ut ille ait, ulcus
est.

Contra hæc verò omnia satis se tutos *Effugia*
 arbitrantur: cùm dicunt, *Deum præde-frustra*
terminare ad opus, sed non quò malum est adferunt.
& peccatum. Quasi non sufficiat ad com-
 plicitatem; ut ita dicam; adigere ad opus,
 cui annexa, & inseparabilis malitia est.
 Hac profectò ratione, omnis peccans, *Quæ re-*
vix peccaret. Rarò enim vult peccatum, quò felluntur.

Deo injurium, sed quâ prodesse, ac oblectare videtur. Prædeterminatio ergo ista, inculpabilis esse nequit. Quod verò concursus Dei naturalem attinet; hic adeo non prædeterminat voluntatem ut ei potius obsequi videatur.

*Uti &
eorum
argumen-
ta.*

Sed ut refutem paucis rationes, quas adferunt; Primùm; de Providentia Dei, seu potius, facultate gubernandi; sine hac, quam adstruunt prædeterminatione, securos esse jubeo. Constat illi ratio, istius potestatis, & imperii: ita ut, nihil ipso incio, nihil invito, nihil ad efficiendum, aut prohibendum, invalido, fiat.

*Deum si-
ne præde-
termina-
tione, esse
rectorem
universi*

Scit omnes eventus, immò semper præsentibus sibi spectat: & noscit: neque huic inspectioni, & notitiæ, officit quidquam, libertas humani arbitrii. *Vult* deinde quædam fieri: quædam *permitit* quandoquæ: & *operari sinit causas secundas*, prout earum condidit naturam: *nempe liberas liberè agere: sed ipso non invito: alioqui non agerent*: Ita neque hîc, eum impedit libertas humana. Potest denique omnia: etiamsi liberos homines creavit. Velle enim illis, liberum dedit: efficere ac præstare quæ voluerint, sua gubernatione circumscripsit: suâquæ omnipotentiâ (salvâ agentium libertate) omnia ad finem dirigit, destinatum. Neque prædeterminatione, id est coactione voluntatis, opus habet:

habet: suppetunt abundè media imple- *Esse item*
 di, vel impediendi effectus. Quòd verò *primam*
 arguantur, de influxu *causæ primæ*; *Prio-* *causam.*
ritas hæc, sita in eo, quòd ab illâ essentiâ,
 vis, & conservatio promanet, *causæ se-*
cundæ. Deinde, quòd causa secunda, fi-
 ne primâ nequeat operari: potest verò pri-
 ma, (quamvis ut plurimum non facit;) *Et princi-*
 sine secunda. Tertiò, quòd causæ primæ *pium*
 concursus, est etiam *generalis*: secundæ, *justifica-*
particularis tantùm. Prior ergo exinde, *tionis.*
 potiorquè erit, causa prima. Sed hoc ni-
 hil impedit, quò minùs causa secunda,
 naturam quam accepit, retineat: &, si
 necessaria est; agat necessariò: si libera;
 liberè. Quod verò attinet *principium Ju-* *Et princi-*
stificationis, hoc à Deo esse certum est: *pium*
 & sine gratia auxilioquè ejus, nihil pror- *justifica-*
 fus boni hominem posse, omninò profi- *tionis.*
 tendum. Nempe, Deus vult omnes sal-
 vari, etsi non omnes salventur: Quòd
 autem salventur quidam, salvantis est
 donum: quòd pereunt, pereuntium me-
 ritum. Assensus gratiæ potissimùm à Deo:
 dissensus est à nobis: aut potius nec est:
 cùm peccatum, seu hic dissensus, propriè
 nec subsistat, nec sit. Ut enim *tenebræ*,
aut silentium, (scitè hoc Lipsius) *non ag-*
noscentur esse; nisi *absentiâ contrarii*, ita &
 illud. Privatio tantùm est, id est *deliquium* *Nos verò*
boni. Hac igitur ratione, ut principium *sine illo*
perire.

Augustinum non docuisse prædeterminationem.

Voto & precatioe clausula imponitur.

Justificationis gratiæ attribuimus, ita Prædeterminationem, quæ principium damnationis esset, à Deo removemus. A quo solo salus, à nobis solis, perditio. Postremum est, de Augustino, quem patronum causæ suæ, assertoremquè, gloriantur. Sed ille, cùm tam Libertatem arbitrii, quàm auxilia gratiæ, contra hæreses tutatus sit; ut concedam, dicta quædam, in calore ut fit pugnæ, & contentionis, protulisse; quæ separatim lecta, trahi in partem possint; ita nuperâ multorum diligentia, satis superquè ex ejus scriptis demonstratum est: illum, Prædeterminationem hanc novam, nunquam docuisse: nec talem fuisse ejus in hoc argumento sententiam. Ut verò huic quæstioni, finem imponam; quoniam patet, *sine auxilio gratiaquè Dei, nos malum tantum, id est, nihil posse*: Ideo spem totam boni operis, in illo collocare, ab illo *opem* agendi, ac perficiendi petere, *quæ demum rectè egerimus, illi soli adscribere, tribuerequè debemus*.
 Fac igitur ô Deus, ut gratia tua, in nobis, culpâ nostrâ, vacua non sit: & præcepta hæc Probitatis, quæ te inspirante dicta sunt, te Adjutore, ad tuam gloriam exactè impleantur.